

Fig. 2. Roskilde. †Bispegaardens Kapel. Situationsplan. O. 1:2000. Efter Nedbrydningsplan fra 1733. Tegnet af El. M. 1944.

(RA). ³ Kornerup, S. 19. ⁴ Plan i RA; fot. Geng. i NM. ⁵ De nævnte Uregelmæssigheder giver dog ingen Grund til at antage, at Fundamenterne kunde stamme fra en ældre, romansk Bygning. ⁶ Tegning og Fot. af Aage H. Mathiesen 1900 (NM). ⁷ Herhjemme kendes ellers næppe nogen udvendig tresidet, indvendig halvrund Korafslutning. De tresidede Korafslutninger paa Kirkerne i Vallekilde (Ods Hrd.) og i Nørre Alslev (Falster, Nørre Hrd.), den første ældre romansk, af Fraadsten, den sidste senromansk, er begge kantede indvendig.

ROSKILDES FORSVUNDNE KLOSTERKIRKER

†S. CLARE KLOSTERKIRKE

Clarisserne tilhørte Franciskanernes Søsterorden, opkaldt efter Stifterinden Clara Scifi, mens Klostrene ofte, især i ældre Tid, hed S. Damiani efter S. Damiano, hvor den hellige Frants indrettede det første Nonnekloster. 1255 meddelte Kong Christoffer Pave Alexander 4., at Fru Ingerd (se Graabrødre Klosterkirke S. 149) var til Sinds at stifte et Nonnekloster efter Franciskanernes Regler¹, og første August 1256 testamenterede Ingerd Søstrene og deres Kloster Jordegods². Kirken, der var indviet til *S. Clara*³, omtales første Gang 13. Januar 1257, da Paven eftergiver alle, der besøger S. Clare Klosterkirke i Roskilde paa Festdagene, en Ivrkebod⁴. 1258 eftergiver Jacob Erlandsen — Klosterets Værneherre — alle, der yder Hjælp saavel til Klosterkirken som til Bygningerne, 40 Dages Kirkebod⁵. 1266 eftergives der dem Bod, som yder Bidrag til Klosterkirkens Opførelse, »da vore elskede Døtre i Kristus, Søstrene af

den hellige Claras Orden i Roskilde, tynges af saa stor Fattigdom, at de ikke kan fuldføre den Kirke, de har paabegyndt at bygge⁶. Endnu 1278 var Kirken ikke færdig, da Ærkebisen opfordrede til at støtte Fuldendelsen af Kirken og Kirkebygningerne⁷. Det fremgaar ikke af de skriftlige Kilder, hvornaar Kirken er blevet færdig, men den var dog vistnok fuldendt inden 1291⁸. 1302 afbrændte Klosteret totalt, og Kirken er da sandsynligvis ogsaa blevet hærget. Det er rimeligt at betragte Klosterets interessante Overenskomst i Maj 1302 med Claus Teglbærder om at levere Mursten og hule Tagsten som en Følge af Branden⁹. Genopførelsen af Bygningerne har staaet paa i nogle Aar, for saavel 1305 som 1306 udstedtes Afladsbreve med Opfordring til at støtte Fuldførelsen af Kirken og de andre Bygninger¹⁰. I Slutningen af Aarhundredet synes det atter at have været galt fat med Kirken, hvad Aarsagen end kan have været. Af et Brev fra 1390 erfarer vi, at en Gaard er blevet overdraget Klosteret »til Grundlæggelse af« dettes Kirke¹¹. 1398 gives der Aflad til dem, som rækker en hjælpende Haand til den ikke opførte Kirkes Bygningsfond og arbejder med paa Genopbygningen¹²; 1401 skænkes 15 Mark rent Sølv til Kirkens og Klosterets Bygning¹³, 1402 10 Mark rent Sølv til Kirkens Bygningsfond¹⁴. Antagelig er der i 1480'erne foregaaet ret omfattende Byggearbejder, maaske en Udvidelse af Klosterkirken. Biskop Jacob af Børglum tillod nemlig 1482, at S. Clare Kloster maatte indsamle Almisse i hans Bispedømme i 10 Aar, »paa det at Messe og Gudstjeneste i Clare Kloster . . . maa des ydermere øges og opholdes, og Bygning, som der begyndt er, maatte bygges og forbedres Gud til Lov«¹⁵.

Ved Reformationens Indførelse ophævedes Klosteret ikke, idet Christian 3. bestemte, at Jomfruklostrene skulde videreføres, og Nonnerne fik nu deres Underhold af Lensmanden. Imidlertid var det kun en Galgenfrist, thi 1561 fik Universitetet overdraget Klosteret¹⁶, og 1571 solgtes $\frac{1}{2}$ Million Mursten derfra til Jacob Ulfeld¹⁷. Endnu 1564—70 synes der at være blevet forrettet Tjeneste i Klosterkirken¹⁸.

S. Clare Alter nævnes 1268¹⁹.

Klosteret laa Vest for Store Badstuestræde, og dets Grund begrænses nu mod Syd af Birkealléen og mod Øst af Strandalléen. Paa Resens Kort er »St. Clare Klosters Sted« angivet (S. 26 Mærke 83) og tillige S. Clare Mølle (Mærke 69), hvis Navn endnu er bevaret.

Hvorledes Kloster eller Kirke har set ud, ved vi intet om, bortset fra, at Klosteret synes at have haft en Omgang (ambitus)²⁰ og Kirken vistnok to Kor, idet en Række gejstlige 3. Maj 1421 var samlet i det øvre Kor (in superiori choro)²¹. 1893 gennemgravede Kornerup Grunden paa Kryds og tværs, men fandt kun en stor Mængde løse Murbrokker og enkelte Fundamentrester af Kampesten, men ikke tilstrækkeligt til at give et Billede af Klosterets Plan. Tomten er dels blevet ryddet grundigt ved Nedbrydningen, dels er der senere fjernet Sten fra den; af et Brev fra Kornerup i Nationalmuseet fremgaar, at der o. 1843 »er blevet rodet slemt i denne Grund«²². Gravningen bragte imidlertid mange smukke Formsten (Fig. 1) af Kridt og Tegl for Dagens Lys, der, som Kornerup skriver, er Vidnesbyrd om, at Klosteret har været bygget i en lignende ren og ædel, gotisk Stil som f. Eks. S. Peder i Næstved og S. Knud i Odense.

Kirken har ejet en »Kristi Grav«²³, muligvis svarende til den fra Kerteminde Kirke, som nu opbevares i Nationalmuseet.

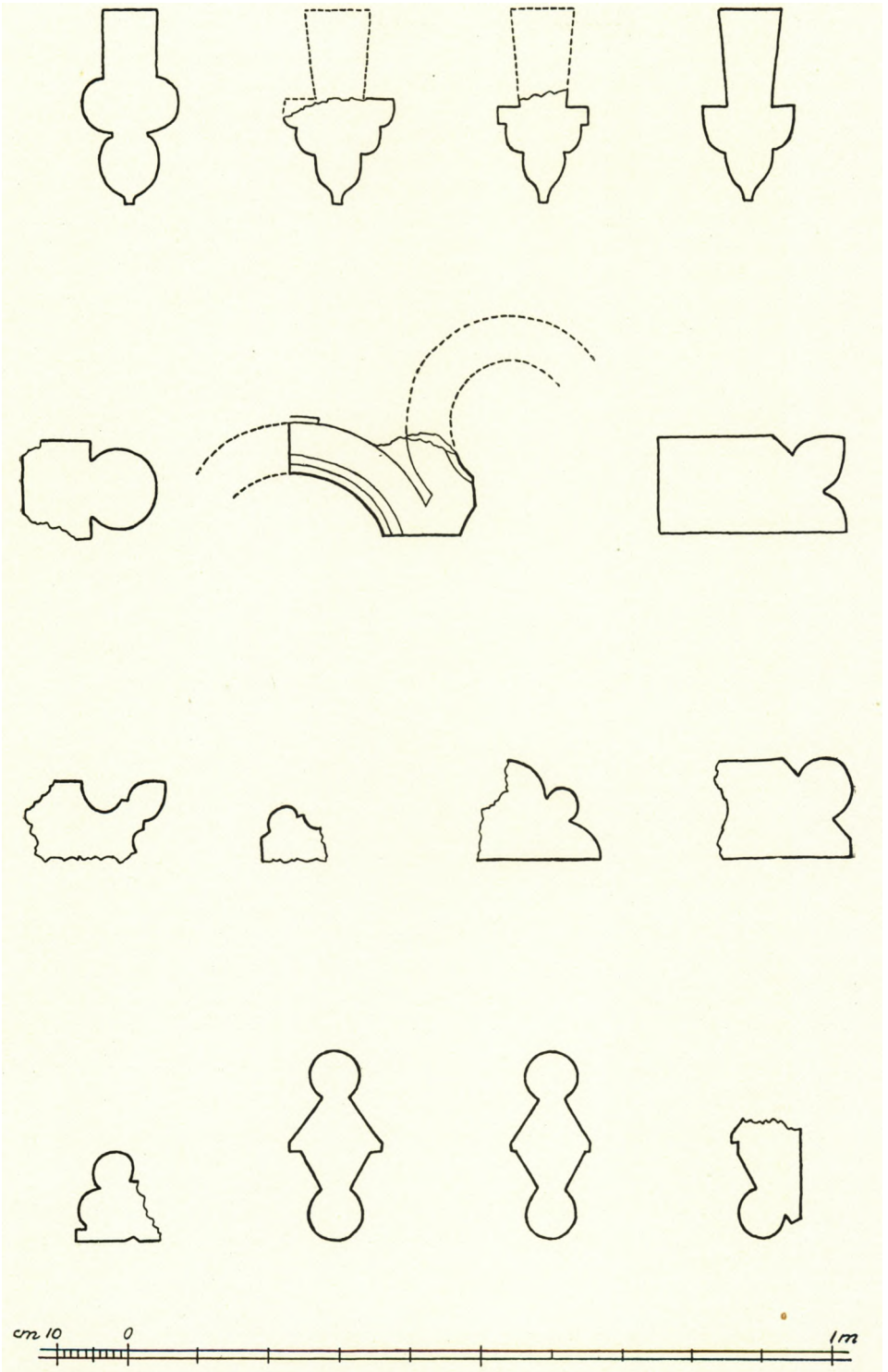

Fig. 1. Roskilde †S. Clare Kloster. Formsten. 1:10. Tegnet af El. M. efter Kornerup 1893.

KILDER OG HENVISNINGER

J. Kornerup: Meddelelse 3. Marts 1892, Museumsindberetning 1893, M. Mackeprang: Beretning om Kampestensfundament paa Klare Klosters Tomt i Roskilde 1905.

Peder Resen: Atlas Danicus (ed. Johs. Knudsen) S. 72 f. — Meyer: Beskrivelse over Roeskilde 1755. Kbh. 1793. S. 20 f. — H. Behrmann: Grundrids til en Beskrivelse af Roeskilde. 1832. S. 192—206. — J. Kornerup: Roskilde i gamle Dage. 1892. S. 275. — Johs. Lindbæk: De danske Franciskanerklostre. 1914. S. 225—53. — Vilh. Lorenzen: De danske Franciskanerklostres Bygningshistorie. 1914. S. 89—91.

J. O. Arhning: S. Clare Klosterkirke. MS. 1944. 3 S. (NM).

¹ Lindbæk S. 225. ² Diplomatarium Danicum 2. R. I Nr. 191. ³ 7. Okt. 1461, Acta Pontificum Danica Nr. 22237. ⁴ Diplomatarium Danicum 2. R. I Nr. 205.

⁵ Smst. Nr. 259. ⁶ Smst. 2. R. Nr. 21. ⁷ Smst. 2. R. II Nr. 341. ⁸ Smst. 2. R. IV Nr. 43. ⁹ 6. Maj 1302, sml. Suhm: Hist. af Danmark XI, 887—89. ¹⁰ Diplomatarium Danicum 2 R. V Nr. 381, 2 Sept. 1305; 1306 uden Dag, Repertorium Nr. 846, sml. 31. Marts 1339, Repertorium Nr. 1836. ¹¹ 25. Nov. 1390, Repertorium Nr. 3772. ¹² 5. Sept. 1398, Repertorium 4218. ¹³ 23. Nov. 1401, Repertorium Nr. 4486.

¹⁴ 9. Okt. 1402, Repertorium Nr. 4530. ¹⁵ 15. Sept. 1482, Repertorium Nr. 5081.

¹⁶ 7. Juli 1561, Kronens Skøder I, 81 f. ¹⁷ Ny Kirkehist. Saml. I, 39, 50 f. ¹⁸ Universitetets Regnskaber for de paagældende Aar, f. Eks. 1567—68: Domino Erasmo Andreae, som gør Tjeneste i Clare, for dette Aars Tjeneste 10 Mark. ¹⁹ Erslev: Testamenter S. 15, 18. Nov. 12 6 8 . ²⁰ 7. Juli 1489, Repertorium 2. R. Nr. 6540. ²¹ Repertorium Nr. 6908. ²² Sml. Roskilde i gamle Dage, S. 184. ²³ 7. Juli 1489, Repertorium 2. R. Nr. 6540.

†S. AGNES' (AGNETES) KLOSTERKIRKE

Klosteret for Nonner af Dominikanernes eller Sortebrødrenes Orden stiftedes 1263 af Agnes, Erik Plovpenning's Datter, og viedes til hendes Navnehelgen. 16. Juni 1264 eftergav Biskop Tyge af Aarhus dem 40 Dages Kirkebod, der ydede Hjælp til at bygge S. Agnetes Kirke og Kloster i Roskilde »af ny«¹.

Der foreligger i de følgende Aar talrige Gavebreve til Klosteret; men Oplysninger om Kirkebygningen savnes totalt, ligesom det er meget lidt, man faar at vide om Klostersets Indretning. O. 1452 nedbrændte største Delen af Klosteret², men om Kirkens Skæbne hører vi intet. Kirkens Indvielsesfest, der var blevet fejret Søndag før S. Jacobs Dag (25. Juli), henlagdes 1507 til Søndag før S. Hans Dag (24. Juni), samtidig med at Relikviefesten fastsattes til Søndag efter S. Hans³. 1527 fik Anders Ebbesen Klosteret i Forlening af Biskop Lage Urne, og senere havde andre Adelsmænd det i Forpagtning. 1571 henlagdes Klostergodset under Roskildegård, Kalundborg og Tryggevælde, og

4. April 1579 fik Lauge Beck Ordre til at lade Poul Vernicke faa 4000 Mursten af S. Agnetes Klosters Bygning udi Roskilde, dog at han selv skulde lade dem bryde og føre bort⁴. 1581 omtales 80000 Mursten, som i Eggert Ulfeldts Lensmandstid var blevet nedbrudt af S. Agnetes Kloster, og hvoraf en Del efter Kongens Ordre var blevet sendt til Jyllinge (Sømme Hrd.) for derfra at sendes videre til Kronborg; de var imidlertid ødelagt af Vand, da de ikke var blevet afhentet⁵.

Klosteret laa, hvor nu S. Agnes Huse ligger, tæt Øst for S. Ibs Kirke. Paa Resens Kort (S. 26 Mærke 46) vises en trefløjet Bygning, hvis fjerde Fløj bestaar af to Huse, og som kaldes S. Agnets Kloster. Hvor meget middelalderligt der er i den, er imidlertid uvist (sml. Sortebrødreklosteret S. 159).